

zeitgeist

JEAN SÉVILLIA s-a născut în 1952 la Paris. A urmat Literale la Sorbona și a devenit, imediat după absolvire, jurnalist. Din 1981 lucrează la *Figaro Magazine*, devenind redactor-șef adjunct al acestui săptămânal și răspunzând de rubrica „Idei și istorie“.

CĂRȚI: *Le Terrorisme intellectuel* (2000, trad. rom. Humanitas, 2007); *Historiquement correct* (2003, trad. rom. Humanitas, 2005); *Quand les catholiques étaient hors la loi* (2005).

Despre *Corectitudinea istorică*, Dan C. Mihăilescu scria: „...o carte ca un fier înroșit pentru umerii împovărați de utopii sângeroase ai stângii franceze“, iar despre *Terorismul intelectual*: „Jean Sévillia spune cât se poate de răspicat povestea celor înhămați la carul ideologiei marxizant-maoisto-castriste, invariabil antiamericane“.

JEAN SEVILLA
corectitudinea morală
căutăm cu disperare valori

Traducere din limba franceză de
ALINA-DANIELA MARINESCU
și PAUL MARINESCU

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Colecția „Zeitgeist“ este coordonată de
VLADIMIR TISMĂNEANU

Redactor: Vlad Russo
Coperta colecției: Ionuț Broșțianu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Alina Ioan
DTP: Dumitru Olteanu

Tipărit la S.P. „Bucureștii Noi“

Jean Sévillia
Moralement correct
Recherche valeurs désespérement
© Perrin, 2007
All rights reserved.

© HUMANITAS, 2009, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
SEVILLIA, JEAN

Corectitudinea morală: căutăm cu disperare valori / Jean Sevillia;
trad.: Alina-Daniela Marinescu, Paul Marinescu. – București: Humanitas, 2009
ISBN 978-973-50-2494-9

I. Marinescu, Alina Daniela (trad.)

II. Marinescu, Paul (trad.)

17

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi Carte prin poștă: tel./fax 021/311 23 30
C.P.C.E. – CP 14, București
e-mail: cpp@humanitas.ro
www.libhumanitas.ro

Mamei mele.
Pentru Alexia, Arnaud și Alix.
Și, ca întotdeauna,
Dianeii.

„O îndatorire, chiar nerecunoscută de nimeni,
nu pierde nimic din integritatea esenței sale.“

Simone Weil, *L'Enracinement*

O revoluție în surdină

Criză a suburbiilor. Criză a școlii. Criză a locurilor de muncă. Criză a familiei. Criză a democrației. Criză a valorilor. Criză: de la sfârșitul anilor 1970, acest cuvânt este folosit în orice context. Trebuie oare să ne trezească suspiciunea? Nostalgia vremurilor trecute, se știe, este o iluzie care nu vine de azi. Chiar Flaubert își ironiza contemporanii care își blestemau epoca: „Tunăm și fulgerăm împotriva ei, o numim epocă de tranziție, de decadență.“ Și totuși...

Și totuși, societatea noastră prezintă toate simptomele unei boli care, deși difuză, se manifestă cu putere în suburbii, la școală sau în familie. Acest rău nu e specific doar spațiului francez: el poate fi observat, în diferite stadii, în toate țările Europei occidentale. Dar pentru că această carte se adresează cu deosebire francezilor, scopul ei va fi acela de a încerca să înțeleagă criza (sau crizele) pe care le traversăm, având în vedere schimbările petrecute în țară de treizeci sau patruzeci de ani.

Aceste schimbări sunt sociologice. Dar sunt și de ordin mental. Nu demult, toți copiii erau educați conform unor valori mai mult sau mai puțin asemănătoare, oricare ar fi fost mediul lor social sau ideile părinților lor. Exista desigur o Franță de stânga și una de dreapta, o Franță laică și una creștină, dar morală pe care o răspândea școala publică se asemena cu cea predicată de Biserică. Cândva între anii 1960

și 1970, această morală comună s-a prăbușit, lăsând locul altor valori.

Rezultatul: comunitatea noastră nu *gândește* și nu *simte* ca acum trei sau patru decenii. Nimic nou, s-ar putea replica, nici oamenii din 1950 nu *gândeau* la fel ca cei din 1920. Fără îndoială. În numeroase domenii, asistăm mai degrabă la rupturi decât la evoluții. În multe privințe, se pare că noi trăim în alt univers. Noi? Noi, pentru că suntem luați de curent și pentru că nimeni nu se poate sustrage timpului său.

Societatea s-a schimbat

„În ultimii treizeci de ani, Franța a trăit o revoluție la fel de importantă ca cea din 1789.“¹ Sociologul Henri Mendras ajungea la această concluzie acum douăzeci de ani. La „a doua Revoluție Franceză“ identificată de el, nu s-ar mai adăuga acum o a treia?

Să ne întoarcem în trecut. După Eliberare, Franța era o națiune rurală în care agricultorii formau o treime din populație, muncitorii fiind preponderenți în bazinele industriale. După ce a ieșit devastată din război, țara se va reface datorită formidabilului avânt al celor „treizeci de ani de glorie“: *baby-boom*, reconstrucție materială, modernizarea economiei. În 1957, odată cu semnarea Tratatului de la Roma, Franța se lansează în construcția europeană. Apare un cuvânt magic: expansiunea. Minele de cărbuni se închid, dar noi ramuri industriale se dezvoltă. Agricultură își începe revoluția productivistă care condamnă micile proprietăți. Centrale nucleare,

1. Henri Mendras, *La Seconde Révolution française, 1965-1984*, Gallimard, 1988.

program spațial, autostrăzi sau căi ferate – este epoca marilor realizări. Primul supermarket își deschide porțile în 1963, automobilele și mașinile de spălat se înmulțesc, francezii pleacă în vacanță: s-a născut societatea de consum.

1965 este un an-cheie. Televiziunea intră în case. Natalitatea începe să scadă în momentul în care contracepția e legalizată și divorțurile se înmulțesc. În timp ce femeile intră pe piața muncii, orașele se înconjoară de cartiere unde se instalează țărani care și-au părăsit pământurile. Tinerii iau bacalaureatul și se înscriu la universitate. După închiderea conciliului Vatican II, obiceiurile religioase fiind zdruncinate, și practica religioasă scade.

În treizeci de ani, puterea de cumpărare a crescut de patru ori și țara se bucură de pace. *Baby-boom*-erii, comentează Jean-Claude Guillebaud, „resping din instinct valorile generației precedente, marcată de război și sărăcie”¹. Observație confirmată de Henri Mendras: „Expresia valorilor hedoniste, până de curând reprimată, e acum permisă.” Din această perspectivă, mai ’68 apare ca un efect, nu ca o cauză. În aparență, dubla mișcare studențească și socială de revoltă se încheie printr-o restabilire a ordinii. În realitate, primăvara nebună, care a instaurat ceea ce Guillebaud numește „imperialismul individului-rege”, a creat o falie adâncă: în întreaga societate, va exista un „înainte” și un „după” ’68.

De Gaulle părăsește puterea în 1969. După el, președinția Republicii nu va mai pretinde că poartă aura unei legitimități istorice. Pompidou, succesorul lui, accelerează modernizarea Franței. După el, Giscard d’Estaing practică un „liberalism avansat” care îndeplinește revendicările socio-culturale ale mișcării de la 1968: majoratul la 18 ani, facilitarea divorțului,

1. Jean-Claude Guillebaud, *La Tyrannie du plaisir*, Seuil, 1988.

scoaterea avortului de sub incidența legii penale. Cum crizele petroliere încetinesc progresul, industria grea e amenințată: șomajul devine o problemă politică.

Dreapta împotriva stângii: la începutul anilor 1980, bipolaritatea rămâne puternică. Numit președinte, Mitterrand îndeplinește mai întâi promisiunile sociale pentru care a fost ales. Doi ani mai târziu, indicatorii economici sunt pe „roșu“ și statul e constrâns să revină la o politică economică clasică. La scurtă vreme, stânga reabilitează întreprinderile și profitul, denaționalizează, îi inițiază pe francezi în speculațiile la bursă. Șeful statului introduce în cadrul legilor măsuri care reprezintă tot atâtea răsturnări simbolice (impozitul pe avere, renunțarea la naționalism, abolirea pedepsei cu moartea, nepedepsirea homosexualității), iar dreapta nu va mai reveni asupra lor.

Pentru că marxismul pur nu mai are adepți, socialismul își moderează caracterul ideologic. De partea cealaltă, dreapta, când ajunge la putere, ezită sau nu e lăsată să-și pună în aplicare programul: între 1986 și 2002, cu Chirac ajuns între timp la Elysée, cele două tabere, pe parcursul a șaisprezece ani, guvernează împreună în cadrul unei coabitări. Distanța dintre dreapta și stânga reducându-se, marile mituri care i-au făcut să vibreze pe francezi par să se stingă: pentru a trezi pasiunile politice, nu mai rămâne decât opoziția față de Frontul Național.

În acest timp, societatea și-a continuat schimbarea. Mai mult de opt francezi din zece trăiesc de acum înainte la oraș. În timp ce agricultorii nu reprezintă mai mult de un procent din populația activă, declinul industriei tradiționale a devenit o certitudine: țara numără mai puțini muncitori decât la sfârșitul secolului al XIX-lea. Cât despre meșteșugari și micii comercianți, ei reprezintă sectoare periferice. Ceea ce a apărut

după această schimbare este o uriașă clasă de mijloc de funcționari și de cadre. Or, această clasă de mijloc a fost la rândul său atinsă de criză, suportând consecințele mondializării care perturbă economia. Viața scumpă, teama de șomaj, amenințarea retrogradării, îngrijorarea pentru viitorul tinerilor: ascensiunea socială și expansiunea fără limite din anii '60 constituie un model depășit.

1989 este în același timp anul căderii zidului Berlinului și anul problemei vălului islamic de la Creil. O coincidență simbolică: comunismul dispare din peisajul european, dar este înlocuit de necunoscuta reprezentată de statutul Islamului în societățile occidentale. O provocare majoră, mai ales în Franța, unde, după decenii de emigrare, aspectul țării s-a schimbat.

Cel care răsfoiește ziare din podul casei din anii 1950 sau 1960 nu mai regăsește aproape nimic din realitățile și ideile actuale: ca și cum și-ar fi petrecut copilăria și tinerețea pe o altă planetă. Țăranii pe tractoarele lor strălucitor de noi și Salonul Artelor Casnice, cumpărăturile la băcănie și autobuzele cu platformă, distribuirea de lapte în școli și ceremonia premiilor de sfârșit de an, vânzătorii ziarului *L'Humanité* și preoții în sutană, muncitorii cu caschete și studenții cu cravată, portăreii cu lanț și profesorii în togă, duminicile la Orly și vacanțele la Hotelul Marinei: un alt univers. Din toate punctele de vedere, într-un sfert de secol a apărut o altă societate.

Morala s-a schimbat

Și spiritele s-au schimbat. S-a spus că stânga, abandonând speranța revoluționară, a aderat la economia de piață. În același timp, dreapta, ca să nu pară demodată, a acceptat

răsturnarea valorilor promovată în '68. Din această convergență s-a născut, în cursul anilor 1990, ceea ce s-a numit liberalismul libertar. În cercurile intelectuale, politice și culturale, această tendință este cea care dă tonul. Această direcție de gândire, în zece sau cincisprezece ani, a impus un criteriu comun pentru stânga și pentru dreapta: drepturile omului. Nu drepturile cetățeanului real, compensate prin îndatoriri, ci drepturi abstracte, ridicate la rang de absolut, în fața cărora nu mai există nimic.

„Etica drepturilor individului, care este o etică laică sau universalistă, constituie modelul moral și fundamentul absolut al timpurilor moderne democratice“¹, observă Gilles Lipovetsky. Ideologia a întâlnit aici evoluția societății. Din cauza urbanizării și a mobilității sociale, oamenii au fost smulși din mediul lor original și aruncați în anonimatul marilor orașe: prin urmare, fiecare putea să trăiască conform alegerii sale. Regresul dublei culturi laice și catolice din Franța de după război a reușit să emancipeze individul, care s-a simțit eliberat de apartenențele sale naționale, sociale sau religioase.

De acum înainte, omul este autonom, liber să-și stabilească propriile coduri sociale, să respingă orice tradiție sau autoritate, să scape de orice constrângere impusă în numele colectivității. Ridicate la rangul de principii ideologice, drepturile omului nu sunt menite să permită individului să trăiască în societate, ci să pună societatea în serviciul individului. Individul reprezintă un orizont insurmontabil.

Consecința acestei transformări este generalizarea relativismului. De vreme ce orice alegere e personală, orice adevăr e relativ. Acest subiectivism nu e considerat doar un semn al deschiderii, ci e ridicat la rangul de necesitate morală.

1. Gilles Lipovetsky, *Le Crépuscule du devoir*, Gallimard, 1992.

Cuprins

O revoluție în surdină	9
1 Eu și numai eu	18
2 Plăcere și dependență	37
3 Atitudinea sexuală	54
4 Cuplul și copilul-rege	70
5 Dreptul la (ne)muncă	88
6 E vina societății	105
7 Fără acte, eterna problemă	119
8 Cetățenii lumii	143
9 Statul nu ține cont de mine	163
10 Culturile Franței	175
Morala, această verigă lipsă	191